ԵՐԱՆԴ

Տարեգրական Լուրեր

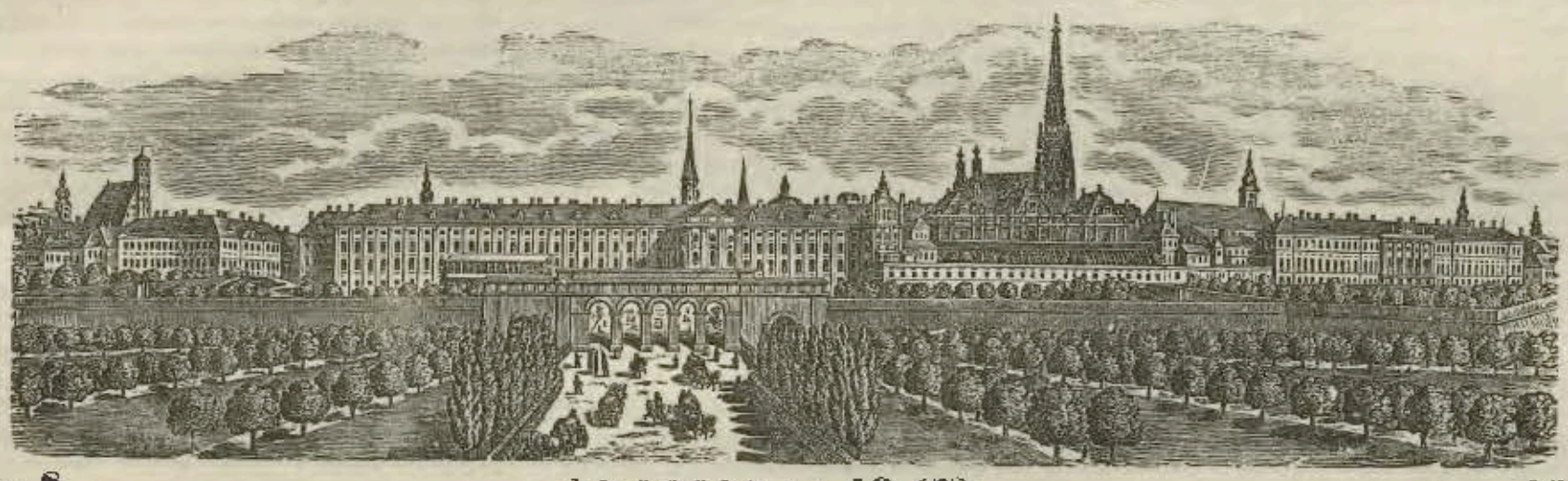

Թիւ 8 ՓԵՏՐՈՒԱՐԻ 19 (7) 1850

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՒՍՏՐԻԱ. Կրաւորութիւնը մեծաւորաբար կոչմանէ Գերմանիայի հետ միանալ կ'ուզէ։ Պառլամենտական նաւատորմիղ։ — Լոմբարդիոյ ու Վենետիկի։ Վիրոնայէն մինչեւ Պոլցան երկաթուղի։ Աւստրիայի Լոմբարդիան խեղճ ոսկի ուզէ։ Սիրուհիի կառավարչի փոխանորդին մեկ ապարդ։

ՓԱՌԱՆՍԻԱ. Աղարտութիւն ծառերուն կոտրելուն պատճառաւ. նոր շիմարութիւն։

ԱՆԳԼԻԱ. Խորհրդարանին մէջ տարբ տեսութիւններ։ Հնդեան յարաբերութիւններուն վրայ խոսակցութիւն։

ՀԵԼՈՒԵՏԻԱ. Քաղաքական փոխուստականներուն խնդիրը։

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՏԻՐՈՒԹԻՒՆ. Յարութիւն։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ. Ընդվզումներ։ Առնտական խնդիր։

ՄԻՍՍԻՍԻՊԻ. Ալիքներ։ Ալիքներն։ Ս. Մրջին գարեբերու մէջ Հայոց արտաքսուածներուն ու քաղաքացիներ կրթելու։ Բ. Եղանց թեմի տեսութիւն դեմ Հայոց դէջ։

ԲԱՆԱՒՈՐԱՆԻ. Մարիոս Պեղանին վարքը։

ՏՈՆՏՈՒՆԱՆ. Իրենտիայի մէջ վառուած կռիւ։

ԱՒՍՏՐԻԱ

Գ. ԻՆՆԵԼԻ, ՓԵՏՐՈՒԱՐԻ 18

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ խել մը ատենէ ի վեր խորհուրդ կ'ընէր որ Աւստրիա ալ մաքսերու կոչմանէ Գերմանիայի հետ միանայ։ Հիմա աս խնդիրը որոշուելով, ասոնց 10ին պաշտօնապանին կոչմանէ յայտարարութիւն մը հրատարակուեցաւ, որն որ վճռաւորութեան պաշտօնական Պրուք սեղանը Գերմանիայի հինգրոնական յանձնաժողովական ժողովքին տուած է։ Ասոր մէջ պաշտօնեան կը խնդրէ որ աս բաղձալի ու մեծ Աւստրիայի եւ մեծ բոլոր Գերմանիայի օգտակար կարգադրութիւնը յառաջ ատենը։ Հոմոր հինգրոնական յանձնաժողովական ժողովքը գրեթէ ըլլայ, ու Գրանֆուրդ ժողովք մը կազմի, որուն ամէն գերմանական տերութիւնները գործակալ իւրեանն, ու աս բանս կարգի դնեն։ Պ. Պրուք յայտնի կը դարձնէ, որ Աւստրիական կառավարութիւնը աս ուղղով չէ մեծ Պրուշիոյ գլխաւորութիւնը կազմուած գերմանական մաքսի ընկերութեան մէջ մտնել կը բաղձայ, հապա բոլորովին նոր մաքսի դաշնակցութիւն մը հաստատել մեծ Գերմանիայի եւ մեծ Աւստրիայի նկատմամբ։ որովհետեւ, կ'ըսէ, ան Պրուշիոյ հաստատած կարգադրութիւնները հինցած են, ու հիմակուան ժամանակին չեն յարմարիր։ Ինչպէս յայտնի է, թէ որ աս մաքսի ընկերութիւնը հաստատուելու ըլլայ, ան ատեն աս ընկերութեան մէջ մտնալ տերութիւնները իրարմէ մաքս պիտի չառնեն, իսկ դրսի երկիրներէն մտնող ապրանքներուն համար միայն ամէնքը մաքս պիտի առնեն։

— Փետրուարի 7ին կառավարութիւնը Վենետիկի, Բրեշիայի ու Լիմոյի նաւահանգիստները պատերազմական նաւահանգիստ հռչակեց, որով ասկէ նոր մաքսերը ասոր նաւահանգիստներուն մէջ չեն կրնար մտնել։ Իսկ Թրիեստի նաւահանգիստը միայն 300 ղնտարի քիչ ունեցող պատերազմական նաւերը կրնան մտնել, բայց անոնք ալ նաւահանգստին մէջ մեծին որոշած տեղը պիտի խարիսխ նետեն։

ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՈՒ ԱԼԵՒԵՏԻՈ։ Ալ երեսնալէն կը գրեն որ Վենետիկէն, Դրենդոյէն, Թրեվիզոյէն ու Պադուայէն նոյն քաղաքը պատգամաւորութիւն մը եկեր է, ու Վերոնայի հասարակութեան հետ միանալով Ռասեցքի ապարատեսէն խնդրեր է, որ Վիրոնայէն մինչեւ Պոլցան (Դիրոլի քաղաքը) երկաթուղի մը շինուելու։ Հոմար կառավարութեան միջորդ ըլլայ։ Ռասեցքի ապարատեսը Յունուարի 31ին ասոնք սիրով ընդունելէն ու հետեւեալին ընտանութեամբ խոսելէն ետքը՝ զանոնք ապահովցուց որ աս օգտակար խնդիրը գիրուս կը կատարուի, ու միանգամայն խոստացաւ որ ինքն ալ աս բանիս համար գործակից կ'ըլլայ։

— Դիւրաւ մը ատենէ ի վեր Լոմբարդիոյ լրագիրները լուր մը տարածած են թէ Աւստրիան Լոմբարդիոյ Պարտիզանիային պիտի թողու, անոր տեղը 70—80 միլիոն ֆիորին հատուցում առնելով։ Ոմանք ալ կսեն, որ կը զրուցին թէ Լոմբարդիան Պոռենայի դքսութեան հետ պիտի միացնեն։ Աս անհաստատի լուրը նաեւ Դանդիպի ու Անգլիայի լրագիրներուն մէջն ալ տարածուեցաւ, ու վրան խիստ մ'ալ խորհրդածութիւններ դրուեցան։ Սոցդ ալրիւրէ առնելով կ'ապահովացնենք (Կ'ըսէ Լոյս) որ աս լուրը իրաքանչիւր կողմակցութեան գիւտ է, որպէս զի մէկ կողմանէ իրենց հայրենիքը դառնալ բաղձացող փախստականները ստիպելն առանց ձեւացնելով որ դեռ բանները չմտնեցան, իսկ մէկալ կողմանէ Վիկտոր Եմմանուէլը կամ Պոռենայի դուքսը ան դաշանին մէջ ձգելն, որուն մէջ որ ինկաւ Կարոլոս Բալթիրդ Լոմբարդիայի իշխան առնելու բաղձալով։

— Աւստրիայի վերջին յաղթութիւնները չէ թէ միայն բանաստեղծից, այլեւ նոյն իսկ զրաբերաց ալ աչքերը վառեցին զանազան քերթիւածներ երգելու։ Առանցքի մէկն է Դիրոլի Պայէրհոֆէր զրաբերը, որն որ Սերուիոյի կուսակալի (Ժիվոդոյի) փոխանորդն է։ Աս տարը հաս տեղս կը դնենք, որպէս զի յուշգրներ թէ ինչպէս մեծ գրաբերներ պատերազմի յաղթութիւնը միշտ Աստուծոյ ամենազօր ձեռքէն կը յուսան։

Ու գիւղացոյն ամենց կարգ
Աստուած ասուին դիս յարգաւոր,
Որ չեմ նոխնաց ի գիւղէն,
Հաստատեալ պեղծ ինչն։

Որ ինչ ասուն ինձ փուռաց
Պատ սա ի վարն բարժանի,
Իս մարդոց Տնուրդն զայն ասց
Ամ է միայն ապրանի։

Նորուս բանիս իմ ուրկոր
Ասէցեալքսն ապատիրեալ,
Իմ միայն կամիցս յաստ՝
Ասկոյն նորա են արդիւնք։

Որպէս յարդ՝ եւ հանապազն
Պերճ յայտնութեամբս նոս ընկալեալ
Պրոսկեսոյ գրաստարիսն
Թէ մարաստանալ թեսիս հաշտ։

Ընդաւանդ մերոց դիւցազանց
Բարի ընդ իւր հոմանեաս
Ցառաջ ընդարձանցն արանդ,
Եւ գիտասցուք, եւ դէպանս.
Զարաց արարք հայանիլ,
Զալիրանն եւ զպան Եղուրիլ։

Նախ ես ընդարեմ գրանս հանեալս
Խնձ ոչ թարան չարարարք։
Ընդ ի վերջին իմ գրանցս
Բառնել միայն զայս գանդարք
Կընիկք եւ գրաբ իսն ի զուտ։
Հաստատարիմ եւ Ընդանու։

ԳԱՂԻԱ

ՓԱՐԻԶ, Փետրուարի 10։ Ամէն երջին օրերը աս մայրաքաղաքիս մէջ Ազատութեան ծառերուն կոտրուելուն պատճառաւ շփոթութիւններ պատահեցան, որոնք բարեբախտութեան երեւելի հետեւութիւն մը չունեցան։ Քանի մը օրէ ի վեր ատիկանութիւնը սկսած էր ասոնց ծառերը կորելու։ Վերջինել, որուն համար բնակիչներուն մէկ մասը գրգռուելեան մէջ էին։ Սէջ մ'ալ իմացուեցաւ որ ամսոյս 1ին Փ-ուվէ-նոթր-Դամ ըսուած հրապարակին մէջի ծառն ալ պիտի հանուի, որն որ Փարիզի արքեպիսկոպոսն օրհնած էր։ Շատ մը պարզամարդիկ աս յանցով՝ եկան բարկութեամբ նոյն ծառին քովը սպասի պահակ կենալ, որ իրենց չտան կոտրել։ Եւ սաստիկ ցրտին միտ չդնելով՝ մէկ երկու օր փոխն ի փոխը հոն կեցան։ Ասոնց ատիկանութիւնը չկրցաւ ամսոյս 1ին նոյն ծառը կոտրել, եւ գործավարները նոյն ծառը յարգել տալու համար՝ վրան մեռած թիթեղ մը հաստատեցին, որուն վրայ աս վերնագիրը կար։ «Ընտ Ազիր, ազատութիւն, փարիզ։ Յամանան Օրենքի, 1848»։ Գործավարները կը յուսային որ աս կերպով նոյն ծառը կարուելէն կ'ազատուին, բայց օգուտ մը չբրաւ։ Ամսոյս 4ին առաւուանց կանուխ նոյն ծառն ալ կտրուեցաւ։ Յետոյ 9ին գործավարին մէկը տեսաւ. ծառին կտորներուն բերանը մնացեալ ծուխ, եւ այնչափ մարդ ժողովուեցաւ, մինչեւ կտորը մէկ ֆրանքի գնող եղաւ, եւ կ'ըսուի որ 100 ֆրանքէն աւելի ոսկի ժողովուած ըլլայ։ Օրուան մէջ ատանց խառնութեան մէկ երկու ուրիշ ծառեր ալ կտրուեցան։

Բայց իրիկուան ժամը 7 ու 4ին քաղաքը մեծ շփոթութեան մէջ ինկաւ։ Սէն Տընի պուլվարն վրայ ժողովուածը՝ ապատութեան ծառերուն կտրուելուն դէմ դարձաւ։ Լամարթինէր ղրաբերը՝ որն որ նոյն ատենը Հոնիոյ կ'ուղղուեր, Ճանչցուելով՝ ժողովուրդն եռեւեռն ինկաւ եւ մինչեւ Սէն Սուրէն պուլվարը հասնելէ։ Հոն գրաբերատը առեն մը մնաց, ասոնց ներքեւն վերի մինչեւ չորրորդ դրտիկոնն ելաւ եւ յայտնի վայրկեան մը տուին անոնց, որ ձի մը առաւ. վարելով՝ ապրպին ժողովրդը եկաւ։ Բայց Սէն Տընի պուլվարն վրայ շփոթութիւնը դեռ կը շարունակէր, եւ կառավարութեան մարդիկներն ու ժանդարմներուն մէջն ոմանք իրարու հետ զարնուելով՝ արիւն ալ եղաւ։ Նոյն ատենը քանի մը վայր գրաբերատան հրապարակը, զինաւորներն եւ ուրիշ մէկ երկու տեղերը բռնեցին։ — Աս դէպքերուն վրայ Մոնիթէր պաշտօնական լրագիրը ամսոյս 5ին այսպէս կը գրէ։ Երեկ առաւուանց պատահական դէպք մը՝ Փարիզի մարդաշատ մէկ թաղին մէջ գրգռութեան պատճառ եղաւ։ Սալարիոյին (Բուլեւարմը) մէկը

Սէն Մարդէնի հրապարակին մէջ ազատութեան ծառին մնացողը սալաքարով լեցուն կապք մը դրած էր։ Նոյն ծառը՝ կարուելու ծառերուն մէջ չէր։ Բայց քովը դրուած կառքը պատճառ եղաւ կրծելու որ ան ալ վառելիքի մէջ է, եւ անմիջապէս շատ գործածելու եկան։ Հոս կրնամ յիշեցնել։ Ապրիլ անդին յայտարարութիւններ կպցուեցան, ծառին վրայ ազգայնական նշանակներ կախուեցան, եւ դրդիչ խօսակցութիւններ ու ազազութիւններ սկսան լսուիլ։ Ասով երիտասարդութիւնը կարեցաւ, եւ ամէն մարդ սկսաւ վախնալ, որպէս զի կառավարութիւնը սարսափեցաւ մէջը մտնելու։ Երեւոյթով կառավարութեան կողմանէ իրարուած մարդիկներուն գրած հաղորդութիւնը ասուակցաւ։ բանտարկեան մէջ քանի մը ծանօթ խուզարկիներ կը տեսնուէին։ Ուսումնարանութեան սպասաւորները ուզեցին բացմութիւնը ցրուել, բայց ոստիկանները հանելու։ սակայն մէկալ կողմանէ խել մը մարդիկ մանրեներով եւ գաւազաններով քանի մը ասպիկանութեան սպասաւորներու վրայ ինկան եւ ծեծեր տիրաւորեցին, որոնցմէ մէկը իր կեանքը վտանգի մէջ տեսնելով՝ ստիպուեցաւ սուրը գործածելու, եւ վրան յարձակողին մահացու վէրքը մը տուաւ։ Գլխաւորութիւնը մինչեւ իրիկունը ուշ ատեն սպասեց, բայց զօրաց եւ բերդաց եւ իրենց հասատութիւնը, կասկածելութեան մարդիկներուն շփոթութիւնն ու բնակչաց խելացութիւնը պատճառ եղան որ գրդռուած մարդիկները հանգարտեցան։ Ժամը տասնին բաղմութիւնը բաժնուեցաւ մնացեալ ցրուած էր, եւ մեացածներն ալ թշնամութեան նշաններ չէին տար։

Նոյն Պանդէնը լրագիրը կը հրատարակէ նոնենքին գործաց պաշտօնէին մէկ յայտարարութիւնը, որն որ Լուգ։ Նարոյէոնին գահերիցութիւնեան եղած պաշտօնէից մարմնին մէջ գիշերուան ժամը 12ին գրուած է։ Բոր մէջ պաշտօնեան Փորիզ. ընակիչներուն կը յայտնէ որ Ուրդէն յառաջագոյն ոստիկանութեան գլխաւորին ծանուցուցին համաձայն՝ քանի մը ազատութեան ծառեր՝ որոնք հասարակաց երիտասարդութեան ու հաղորդակցութեան արդելք էին ըլլալին, կտրուեցան։ Իսկ մեացած ազատութեան ծառերուն ձեռք դպցընող չեղաւ, եւ պիտի մնան ալ։ Բայց թէ որ անկարգութեան պատճառ ըլլալու ըլլան նէ, անոնք ալ անմիջապէս կը կտրուին։ Եւ խօսքը կը ամփոփէ ըսելով որ կառավարութիւնը Փարիզի բնակչաց խաղաղութեան եւ հայրենասիրութեան վրայ վստահ է։

Երեքշաբթի ու Օրին ալ թիակաւոր քարտերը գլուխ մը գտնուելու մէջ կը գտնուէր եւ ոստի վրայ շատ բաղմութիւն կար, միանգամայն ասդին անդին քանի մը ծառեր կտրուեցան, բայց մեծ շփոթութիւն կամ կռիւ մը չեղաւ։ — Կը զուարճի որ աս վերջին շփոթութիւններուն մէջ լուսաւորներուն թիւը՝ միջեւ 350 կը հասնի, եւ բաս մեծի մասին ան մարդիկներն են՝ որոնք 1848ին Յունիսի շփոթութեանց հանդիսաւոր բանտարկուած եւ եռքը շնորհք ընդունած էին։ — Ոստիկանութեան սպասաւորներէն վիրաւորողներուն թիւը ամենք միջեւ 35 հոգի կը հաներն։

ԱՆԳԼԻԱ

Լորտ Բրոմիսն ասոնցմով հրատարակեց՝ Սաղդ է, բաս։ Յունիսը քանի մը կողմանէ Անգլիոյի հետ պէտ վարուեցան։ բայց մէկալ կողմանէ ալ Անգլիոյի պահանջածներէն քանի մը բան կայ որ իրենց կը վիրաւորեն։ Ինչպէս։ Անգլիա արդէնք իրաւունք ունի Սաֆիէնցու կղզին պահանջելու։ եւ կամ կրնայ Յունաստան նոյն կղզին առանց Ռուսաստանի ու Գաղղիայի հաւանութեան մէջ տալ։ Իսկ նաւաստան պաշարում՝ ստոյգ է հրատարակուած չէ։ բայց էրբ եղած է ու կայ։ Ուստի իմ կարծեցածս նայելով՝ Անգլիական կառավարութեան վարմունքը, բաս։ վերջին ատենները գոհալէմ ու անզգոյշ եղած է։

Նոր վրայ Լորտ Լենստաուն մեկնեց՝ որ Ամէնը գանուելու անգլիական դեսպանը Նոն Նէնն ան Վ[illegible] դարձնելու է, որ կերպով որ ստուած փոխ սարկին վճարուին ու անգլիացի հպատակներուն եղած վնասին հատուցումը պահանջած է։ — Ի վերայ այսր ամենայնի, բաս։ Լորտ Պրուհէմ, շատ անարդ բան է որ մեծ տէրութեան մը (ինչպէս Ամերիկայի ու Սպանիայի) դէմ ընել չկրցածներ՝ ոտքը տէրութեան մը դէմ ընենք մի եւ նոյն պահանջմանց համար։ Դարձեալ Հարցաց Լորտ Պէնիկ թէ Անգլիայի դեսպանը կառավարութեան խարբած հրամաններուն համաձայն գործեց։ բայց Լենսաուսնի Մարդէզը՝ Խորհրդատան տուչիւ դրուելու թղթերէն ամէն բան կիմանաք ըսելով՝ խնդիրը լմնցուց։

Լոսնկ ալ պատգամաւորաց խորհրդատան մէջ գլխաւոր խօսակցութիւնը յունական խնդրոյն վրայ էր։ Խորհրդարանը՝ ճիպսլն պատգամաւորին հարցմանը պատասխան տալով՝ բաս որ Անգլիայի դեսպանին ու Յունաց պաշտօնէին մէջ եղած խօսակցութիւնները օգուտ մը չունենալուն՝ դեսպանը երս. անգլիական նաւի մէջ գնաց, որպէս զի յարմար ու ապահով տեղ մը գտնուի՝ մինչ որ Բաղքէր ծովակալը ստիպողական միջոց բանենալու սկսի։ Լորտը՝ Աս բաներուս վերաբերեալ թղթերը խորհրդատան տուչիւ կը դրուին՝ բաս։

Տիզրայէլի ցուցուց որ գահախօսութեան մէջ՝ ստաբ տէրութիւններուն ունեցած յարաբերութիւններուն վրայ շատ շատ ու կասկածելի խօսքեր կան, ու հարցուց մինչ արդէնք յոյս կայ որ Անգլիայի կողմանէ դեսպան մը Մատրիտ ընդունուի, ու Վիենայի դահլիճը Լենսաուն դեսպան մը խրկէ։ անկէ ետքը խնդրեց որ իմացնէ մինչ Շլեզվիկ-Հոլշտայնի խնդիրն ինչ վիճակի մէջ է, ու ճշդիւ մեկնէ յունական խնդիրը։ ուրիշ պատգամաւոր մ՝ոլ Տաճկաստանի Դանուբի քով ունեցած դահանդներուն վրայ հարցուց՝ բաս։ մինչեւ յիսերը Ռուսերը պիտ՝ որ հոն մնան։

Լորտ Բոլմերսթոն ու Սարդինեցա փոքր կղզիները, բաս։ Բալեարները, որոնցմէ մէկը ապատկոր գիրք մ՝ունի՝ անատարակոյս Յունական կղզիներուն մէկ մասն են ու անոնց սահմանին կը վերաբերին, որովհետեւ 1830ին Յունաց թագաւորութիւնը սահմանադրուելու ատեն՝ դարանց մէջ ամէն թէ ցամաքի վերաբերեալ տեղերը ու թէ կղզիները հոմանուեցան, բայց ան կղզիները ոչ երբեք յիշուեցան։ Սպանիոյի հետ, բաս։ դեսպանական հաղորդութիւն դեռ սկսուած չէ։ իսկ Աւստրիայի հետ ունեցած յարաբերութիւնս ապէն ծանօթ է։ Աւստրիայի արքունիքը հոս դեսպան չունի։ առջի դեսպանը իրեն անձնական պատճառներուն համար ետ քաշուած է։ Բայց Անգլիական կառավարութիւնը ցուցընելու համար որ Աւստրիական արքունեաց հետ՝ շատ սիրով ու բարեկամութեան է՝ միշտ իր դեսպանը Վիենա թողուց։ ասկէն թէ որ Աւստրիական կառավարութիւնը ասանկ շարունակէ ու միայն սաղրին կարգի դրդակոյ մը Լոնտոն թողու, ան ատեն չեկրնար ապատել որ Անգլիական կառավարութիւնն ալ Վիենա բարձր ասստիճանի դեսպան մը թողու։ Իսկ Դանուբացոց կամ Շլեզվիկ-Հոլշտայնի խնդիրը շատ կնճռեալ խնդիր է ու դեռ լուծում մը չկրնար ունենալ, բաս։ բայց խօսակցութիւնները նոր-էն սկսան ու սաստիկ երկու կողմանէ ալ բաղձանք կայ որ իրարանցոյ ընեն։ Տաճկաստանի Դանուբի քով ունեցած երկիրներուն մէջ, ստոյգ է հիմա Ռուսի զօրքը՝ ժամանակին մնալուս պարագանէրուն պատճառաւ պարտա Իլիմանիի դաշինքին մէջ որոշուած թիւէն (10,000էն) աւելի է, բայց ի հարկէ պիտ՝ որ քիչցուի, որովհետեւ Ռուսաստան բարձրագոյն Դրան հետ սիրով է։

ՀԵԼՈՒԵՏԻԱ ԿԱՄ ՉՈՒՒՑԵՐԻ

Դարձեալ մը տարի է որ աս փոքրիկ տէրութիւնը յեղափոխական շարժմունք ոգնական ըլլալով՝ Եւրոպայի մէջ քաղաքական գործքերու եկատմամբ լուսկիներուն նիւթ եղած է։ Գաղղիայի, Պատրնի ու Լոմբարտեան Վենետիկի իմագասրութեան մէջ պատահած դասերայմներէն հարածեալ փախստականները աս երկիրը մնան ապաւինեցան, ու հանկիր նոր-էն նորէն կը սկսին աս երկիրը ոտք հանելու աշխատիլ։ Թէպէտ եւ դաշնակցութեան կառավարութիւնը երկրին անկախութիւն ու շէջքա թիւնը պահելու մտքով ասանք զուրս հանել կուզէ, բայց ասանցէն նահանջներու արմատուրն կառավարութիւնները, որոնցմէ շատերը մոռնալու պաշտպանութեան կառուցն հոգը ունան, շարաւորութիւն տալու նայելով, աս փախստականները չեն ուզեր թողուլ։ Հելուետիայի շատ քաղաքները օտարականներու դարաւոր ընկերութիւններով ու գաղութի ժողովականներով լեցուն են, որոնք մէկ կողմէն Լիոնի, մէկալ կողմէն Հարաւային Գերմանիայի հետ թղթակցութեան մէջ են։ ու աս երկիրը մէկ յեղափոխական բերդ մը ձեւացուցած են, որմէ քովի գրպայի երկիրներուն վրայ կ՝ուզեն յարձակիլ։ Ասով Հելուետիայի չեզոքութիւնը մի ծաղրական բան մը եղած է։

Աս ասանկ բլլալով, Աւստրիա ու Պրուշ իրարու հետ միաբանելով, գաղղակցութեան կառավարութեան յիշատակագիր մը տուին, որուն մէջ կը պահանջեն որ քաղաքական փախստականները, որոնք ամէն կողմ կը խուզին, իր երկրէն դուրս հանել։ եւ կը ըսուին որ իրենք ամէն կերպով պատրաստ են աս բանիս մէջ դաշնակցութեան կառավարութեան օգնական ըլլալու։ բայց թէ որ դաշնակցութիւնը աս բանս չուզէ կատարել, իրենք ինքնիրենք պրուսիան (Հելուետիա մնանելով) իրենց պահանջմունքը պիտ՝ որ յառաջ տանին։ Դաշնակցութեան կառավարութիւնը աս պահանջմունքներն խուսափած ունեցաւ մնաց, բայց շարիքը վերցընելու ալ զօրութիւն չունենալով, Գաղղիայի դահլիճին ինկաւ, ու հարցուց թէ ինչ ճանապարհ պիտ՝ որ բռնէ Լուդ։ Նարոլէան, թէ որ դրացի սէրութիւնները Հելուետիա մնանն։ Նոյն ժամանակը Աւստրիայի ու Պրուշի կողմանէ ալ Լուդ։ Նարոլէոնին հեռագիր մը եկաւ, որուն մէջ անկիոյ կը խնդրուի որ Գաղղիան ալ իրենց հետ միաբանի։ Ժամանակ ալ 8էդ կը պրուցէ, թէ աս երկու տէրութիւնները աս խնդիրն մէջ կ՝ըսեն, որ Հելուետիա ասանկ ճանաչ մը բռնելով, դաշինքներով իրեն երաշխաւորուած հէրոքութիւնը ծաղրական բան մը ըլլա, եւ թէ աս պատճառաւ կը պարտաւորի Աւստրիա 600,000ի, իսկ Պրուշ 400,000ի բանակ մը ոտքի վրայ պահելու։ Նոյն լրագիրը կը պատմէ որ Աւստրիա ու Պրուշ աս յայտարարութիւնը Պարիզիոյի դահլիճին ալ խաբրեցին, բայց կառավարութիւնը պատասխան տուաւ որ աս բանիս մէջ Գաղղիայի պիտ՝ որ հետեւի։ — Ժամանակ մը 8էդ ու Դայէ ասոնք պատմելէն ետքը, կը յաւելու որ Հելուետացիք իրենք իրենցմէ խոհեմ կը գտնուին, ու տէրութիւնները գոհ ընելու կը ջանան։ Խաղաղի օրինակը անոնց առջեւը պնելով կը յորդորեն որ դիմեցեն, որ չը ըլլայ թէ օտար տէրութիւնները զօրքով Հելուետիա մտնեն։ Դայէ կը կարծէ, որ Պրուշը նեչատէլ մտնէ, ու անկիոյ ալ Ռենոսէն անցնի, իսկ Աւստրիա ալ Գորարլբերկէն արեւմուտքէն կողմերն Հելուետիայի գոգը մտնէ նէ, Գաղղիա ալ չկրնար դիտոր կենալ ու միայն աս տեսարանին դիտող ըլլալ պէտք է որ երկու տէրութիւնց հետ միանայ, ինչպէս որ Հռոմայի գործերուն մէջ ըրաւ։

Կ՝երեւայ որ դաշնակցութեան կառավարութիւնը տէրութիւնները դոհ ընելու միտք ունի։ Փեբրուարի 1ին 8ին ելք քաղքին մէջ եղած բոլոր փախստականները ղրկուեցան, ու ոստիկանութեան դիմաւորը անոնց աս հարցուցմունքն ըրաւ։ Ա։ Թէ քաղաքական ոստոստութեան մասնակից եղած են։ Բ։ Դեռ երկրին ժամանակ Հելուետիա մնալու միտք ունին։ Գ։ Իրենց հայրենի երկրին կառավարութիւնէն գոհասատանով հալածուած են։ Երկրին ասոնց մնալ ուզելուն հրամայուելու, որ մէկ ամսուան մէջ իրենց երկրին ազատութեան թուղթ բերել ասան։ — Կ՝ըսուի որ 8իւթուր զօրագրոր Լուդ։ Նարոլէոնին մեռելի մը գրած ու անոր խնայուցած ըլլայ, որ խոստացութեան ուկարդի կանոնի կոչմանակիցները շատ կը զարմանան, ու շատ Հանդիպիր իրենց հարկաւորներուն կը յաղ-

լեն։ — Հելուետիայի կողմէն Փարիզ նստող դեսպանն ալ նոր գրեր մը հանեց, որուն մէջ կը յայտնէր որ Հնդկաստան քովի դրացի երկիրներուն խռովութիւնը բարձրացով կը ջանայ որ վասնզաւոր փոփոխութիւնները ցրուէ։ որովհետեւ Կաղղիոյ ալ մէկայ սէրուբիմնոց հետ միաբանելով Պէնէն կասակրութեան աս պահանջմունքը կատարել տալու հաստատ որոշմէն չ՚ելլար։

ՕՍՄԱՆՆԱՆ ՑԷՐՄՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՕԼԻՍ, Յունուարի 26։ Ամսոյս 20էն մինչեւ 24ը մայրաքաղաքիս օդը յանկարծակի փոխուելուս։ Սառնամանիք հիւսիսային հովով միւսիկ մը եղելով, բարեհաճութիւնը յանկարծակի Ռեոմիւրի 10—12 աստիճան դրաւելուն ինչաւ։ աս ատենն սառնամանիք ալ ձիւն եկաւ, որ գետնէն քանի մը ոտք բարձրացաւ։ Ես անտարակոյս երեւցիլը աւուրաւուրն ու գործքերը բաղդաքին գաղարեցուց։ բաղդ ապրանքներու հարկաւորութիւնները, խանութներնը գոցուեցան, ու վաճառականներնը մարդ չէր երեւար։ Փողոցներու վրայ չտուաջաւան բաներնի հապիւ 20ին մէկ մարդ կը աներեւէր, որովհետեւ ամէն մարդ տունը քաշուած էր։ Ճամբան տեսնուողներն ալ գարմանալի հագուստներու մէջ էին ցիսի ցիսի վրայ փաթթած, վերարկու վերարկուի վրայ առած, երեսներն բոլոր գոցած։ անանկ որ միայն աչուրնին հապիւ կը տեսնուէր։ Կոստանդնուպոլսոյ անելն ալ սառնակ ցրտի մը յարմար շինուած չոլաներով՝ խրին մէջ նստուած ատենը գրեթէ նոյն ցուրտը կը զգացուի ինչ որ գուրսը։ ամէն կողմանէ հով կը փչէ, խնդէ կրակարանները (ՀԱՆԳԻՐԸ) սառնակ ցուրտի դէմ օգուտ մը չեն գործեր։ — Անանկ կը լսուի որ գրեթէ 40 հոգւոյ չափ սառեր են, ինչպէս Ազրիանուպոլսի կողմերը, Թեսաղոնիկէ, եւ նաեւ մայրաքաղաքիս մօտ գեղերը։ — Քաղաքական կողմանէնոր լուր մը չկայ։ Ասոնցմէ զատ իրենցը Յունաց խնդրոյն մէջ Յունաստանի գէմ կը խօսին, որն որ իրենց ընտանի քաղաքականութիւնն (ԴԻՊԼՈՄԱՏԻԱՆ) է։ Ա՚ֆ։ ընդ։ լաւ։

ՑՈՒՅՑ ԱՌՏՑԱՆ

ՅՈՒՆԱՆ կուսակցութիւնն ու Անգղիայի մէջ եղած խնդրոյն վրայ Փարիզէն աս լուրերն առնուեցան։ Բարբէր Անգղիացւոյ Ծովակալին Յունաստանի նաւահանգիստները պաշարելուն լուրը Փարիզ հասնելուն պէս՝ Լորդ։ Նարբէրեան Անգղիայի դեսպանը Լորտ Դորմանդին իրեն կանչել տուաւ, ու անոր հասկրցուց որ Գաղղիա՝ իբրեւ Յունաստանի պաշտպան աներութիւն պէտք է որ գաղղիական նաւատորմիղով Բարբէր Ծովակալին ապդեցութիւնը նուազցնելու ջանայ, մինչեւ որ Ռուսի հետ խօսակցի ու աս խնդրոյն նկատմամբ որոշ խօսք մը խօսի։ Լորտ Նորմանդին հաստատակամութեան գահերէցին խօսակցութիւնէն տեսաւ, որ անիկայ հաստատապէս որոշած է որ Թուրաստանի հետ Անգղիացւոց պատհանիմնոցը դէմ՝ ելլէ, ուստի եւ. 24 ժամ նոյնը Լորդ։ Նարբէրէն դարձաւ բսելով որ Լորտ Բալմերսդընէն նոր տեղեկութիւններ հասած են, որոնք շատ հանդարտական են, եւ. թէ Անգղիայի դահլիճին դիտաւորութիւնն ան չէ որ Յունաստանի հետ վէճը վերջին ատիճանի հասցնէ։ Նարբէրն թէպէտ ատոնց հաճելուս, բայց պնդեց որ Յունաստանի վէճը պէտք է որ Գաղղիայի եւ Ռուսաստանի միաբան միջնորդութիւնովը լմննայ, որովհետեւ բուռ. Յունաստանը Գաղղիայի, Անգղիայի եւ Ռուսի պաշտպանութիւն ուտէ ըլլալով, չկրնար Ընդհանուր ատանձին գործել։ Լորտ վրայ Պ։ Տրուէն ալ լսեր է հրամանն ընդունելուս որ իր գեսպանութիւնն պաշտօնատարին գատնայ, ու. Լորտ Բալմերսդընը ասիկայ որ Գաղղիայի միջնորդութիւնն ընդունի։ Պ։ Տրուէն ալ լսեր է ասոնց գէմ դէպ ի Լոնտոն ճամբայ ելլուս, ու հոն հասնելուն պէս՝ Լորտ Բալմերսդընին յայտարարութիւն մը տալով Գաղղիայի միջնորդութիւնը ոնոր առջեւը դրաւ։ որն որ քանի մը խօսակցութիւններէն ետքը Լորտ Բալմերսդընն ուրախութիւն ընդունիլ։

Վարիկէն Փեսարարի Ցին եկած լուրերը կը ծանուցանեն, որ արարերն դարձոց պարտնեան Պ։ Լաֆիդ ապրցին ժողովրդին մէջ ծանուցեր է թէ Գաղղիայի միջնորդութիւնն ընդունուելը է, եւ Թուրքը ծովակալին Անգղիացւոց պաշտանպանէն հրամանն գացեր է, որ պարապումը վերցնէ ու թարբարոսաց արշաւանքն ու տուած վնասները աւելի սասակիկ եղան, բայց շատ տեղու անդ ճարաբար ձեռագործները՝ որոնց դարձուածքը վերջին Լեւանտոյեցոց օրինակ առնու էրան, նոյն խառնակութեանց ատենն ալ յաստուծուն ոչխ հասատատուն կեցան ու ճարտարութիւններն յաստուծ տարին։ Ես բանս ասիկէն մեր ազգային մատենագիրներուն ձեռքովը քիչ շատ ծանօթ է, սակայն միշտ հետաքրքրական է նաեւ ոյնպիսի Լեւանտոյեցոյ մը բերանէն լսել, ոմն որ նոյն ատենները (1250ին) հոգաստանէն անցնելով՝ ամենոյն ինչ աչքով տեսած ու զարմացած է։ Ես մարդը Պարկոս Պողոս Վենետիկցի ազնուականն է, ուրուն վարքը աս անգամ դրած ենք։ ինք կատարեալ միջին դարու. ոճով ամէն բան պրպտող ու հետաքննող կերպով հ՚ըսէ կ՚անցնի, զոր սրինակ Հայոց խոփորդին խառնուրդիներն — արդարութիւնը (գատաստանները. կարգը) ասէր է։ Երիցը հանդարտութիւն վերքին ալ ինչ բանէն ուներ։ Հայերը ժողովրդական էին։ Ասիկայն ասանց գրդեր հը բանին։ Ասոնց գիրդ գրդանդ ուներ։ բայց մնացեալ մարդը աս հատուածոյ իսօքերէն մեր ազգայնոյ՝ միջին գարերու մէջ ունեցած քաղաքական վիճակին ու ատաճանին վրայ շատ երկայն ու օգտակար խորհրդածութիւններ կրնայ հանել։ Մենք ալ անոր համար հատուցս նոյն մատենագրին Հայոց վերաբերութիւն ունեցող երկր հատուածը թարգմանելով կը գնենք։

Փոքր Հայաստան*։ Փոքր Հայաստանի թագաւորը Սկեւասոս** բուռած քաղաքը կը նստի։ ազէկ կառավարութիւն ու արդարութիւն ունի։ Փոքր Հայաստան՝ շատ բաղբանք, բերդեր ու ամրցներ ունի։ եւ մարդուս տարուրին ու հանգստութիւնը պէտք եղած ամէն բան անպակաս կը գտնուի։ Որսի լեռներ ու շրջբոստանք առատ են։ Բայց աս ալ գիտնալու է որ երկրին օդը շատ աւորջ չէ։ Հին ատենները աս ամրոց քնակիչներ՝ շատ քաջ կարիճ ու պատերազմի հմուտ մարդիկ*** կը համարուէին։ իսկ հիմայ լմայլ ու ակար են, կնամարտ, դատարկութիւնն ու զեղխութիւնն անձնատուր։ Ծովեզերեայ քաղաք մը կայ Ալյաս անուանով, առուտրի կողմանէ նշանաւոր։ Ես Նաւահանգիստը զանազան երկիրներէ՝ Նաւ Վենետիկ ու Ջենովա քաղաքներն, շատ վաճառականներ կու գան, որոնք հոսկից Համեմելէն, գեղզրայ, մեսաքսի ու բուրդի գործուածքներ եւ ուրիշ մեծագին բաներ կը գնեն, եւ. ով որ Արեւելքի ներսերը կ՚ուզէ անցնիլ, պէտք է որ նախ աս նաւահանգիստը մտնէ։ Փոքր Հայաստանի սահմանները են՝ հարաւէն Աղեքսանդրիոյ երկիրը, որ հիմա Պարակինոսներու ձեռքն է։ Հիւսիսէն Դարտանն՝ ուր Թուրքմաններ կը բնակին։ Հիւսիսային արեւելեան դին են Կեսարիա, Սեբաստիա եւ ուրիշ քաղաքներ՝ Թափարեանոց իշխանութիւնն տակ։ իսկ արեւմտեանէն՝ ան ծովը, որուն վրայէն Էրիստոնէից երկիրը կ՚երթայուն։

Թուրքմանիա։ Թուրքմանիայի բնակիչները եւ՝ քիչ կարդ կրնանք լսեր։ Թուրքման, որ Պահմեան կը պաշտուն ու անոր օրինացը կը հետեւին։ բիրտ ու անկիրթ ժողովուրդ մըն են։ Երենց բնակութիւնը լեռներու ու անմատչելի տեղերու վրայ է, հոն իրենց արջաւանքներուն ատկէ ասոտ կը գտնեն, ու իրենք միեսակ ոգեաստաս ծուխներնէ կ՚ապրին։ Հոս տեսակ մը ձի կայ որ Թուրքի կը կոչուի, եւ աս ձիերը դարմանելու շատ աստանէլի ոստուտ կը բռնեցընեն, նոյնպէս գեղեցիկ ջորիներ ալ կան որ շատ սուղ կը ծախուին։ Բնակչաց մեկոյ կարգերն են՝ Յոյներն ու Հայերը, որոնք քաղաքներ ու հասատատուն տեղ կը բնակին եւ վաճառականութիւնն ու ձեռագործով կ՚ապրին։ Ամենէն ազէկ ու զեղեցիկ դարպիրը հոս կը գործուին, նոյնպէս ապիւս ու սուզ ներկերով մեսաքսեղէններ։ Եւրեւերի քաղաքներն են Կոնիա, Կեսարիա ու Սեբաստիա։ Անբասական մէջ Ս։ Վլասի մենաստանը վատաւոր պատին ընդունեցաւ։ Ես քաղաքները Ուրծ Խանին հպատակ են, որ արեւելեան Թափարայոց կայսրն է, ու աս քաղաքներուն մէջ մէկ ուղղապահ կը գնէ։

Սեբ Հայաստան։ Սեբ Հայաստան ընդարձակ նահանգ մըն է, որուն գլուխն է Երզնկայ քաղաքը։ մէջը բարակ բամբակեղոյ կտաւ գործարան մը կայ, ու ան կտաւը պուգասին (պուղասի) կը կոչուի։ ինչպէս նաեւ. ուրիշ գարմանալի գործարաններ կը գտնուին, որոնք թէ հոմերոյ ուղիներնք. շատ երկայն գիրքեր։ Ամենէն ազատոր ջերմուկներնը հոս են, ուշատ առողջարար բաղնիքներ։ Մնակեալ մեծ մասը Հայ է, բայց Թափարայոց իշխանութիւնն տակ։ Ես երկրիս վրայ շատ քաղաքներ կան, բայց Երզնկայ՝ ամենէն երեւելին ու. ոտքի պիսկոպոսանիստ է։ Ասկէ հարաւը երեւելիներն են Երզրում՝ ու. Երզիկ։ Ամենները՝ արեւելեան Թափարայոց խումբերուն մէկ մասը՝ իրենց անասուններնը կ՚ատնեն հոս կը բերեն, վասն զի խոտը շատ ապէկ է։ իսկ ձմեռուան մնաները տեղերնին կ՚երթան, որովհետեւ ձիւնը այնչափ կը բազմանայ, որ ձիերն ուտելիք չեն կրնար գտնել։ Ասոր համար Թափարներնը տարի կողմերը դէպ ի հարաւ կը քաշեն։ Հոս Բայրուրդ անուանի բերդ մը կայ, որուն առջեւէն պէտք է որ անցնուի եւ որ մէկը Ցրասիլոնեն Դարվիշ երիտասարդ ուզէ։ մէջը հարուստ արծաթի հանք մը կայ։

Ի. ԵՐԵՔ ԲԱՐԵԽԱՆ ԳԻՆ՝ ՀԱՅՈՑ ԳԷՆ

Պէտք է նախ վերի գիրերը, Հայերն բոլոր մեծի մասին եկեղեցական են, որոնք ամէն տարի Պատարագիներն, Վարագիներն ու Մարտիրոսներն հարիւր հազարներով եկեր Աւստրիա ու Գերմանիա կը բերեն՝ գլխաւորապէս Պաճառատանի պարարտ արօտներուն վրայէն անցընելով։

Ընդհանրապէս (եղերն ու կողերը) ճամբան նեղութիւններէն եւ. մեծաւանդ օգին բարեխառնութեան գէշ ազդեցութիւններէն շատ տարբերութիւնով՝ ապրեալ հիւանդութիւններու մէջ կ՚ինան, որոնց գլխաւորն է թարմատոյ, այս ինքն եզան կճղակին (ԸՆԴՈՒՆԷՆ) փտելը։ Ջանալան զնութիւնները հասատեցին որ աս տարի եզան նախընթաց հիւանդութեան մը հետեւութիւն է թէ հանդարտ կեցող եւ թէ ճամբայ ընող նախիրներու (եզան խմբերու) մէջ։ Ասոր առաջին նշանն ան է որ եղջիւրը կճղակին վրայ պզտի բշտիկներ (փոպոշներ) կ՚ելլեն, եւ երկարով երթալն շատ երբեմն ալ քիչ կը գէշնան, եւ միօրինակ բոլոր եղջիւրը կը սկսին անցնիլ։ Երդէն հանդարտ ու կարգաւորեալ եղանակաւ մնուցուած արջառներու մէջ ան հիւանդութիւնը սառտիկ կտորած կ՚ընէ, ոչխարի եւս առաւել ճամբորդութիւն ընելու ատեն, ուր ամենն ալ կարգաւորեալ մնուցեալ ու արտ չկայ։ եւ խոնջքնին շարունակ կը փոխուի։

Ամէն մարդ ինք իրմէ կրնայ մտածել որ սառնակ հիւանդ նախիր մը ճամբորդութեան ատեն ինչ աշխատանք ու ինչ վնաս կը պատճառէ, եւ. թէ ինչպէս դժուար է ճամբու. վրայ տեղ մը ճար գտնել։ Երենց խմելիքին մէջ խառնուած դեղերն զատ՝ պէտք է ապտարին դիրքեր ընել, բայց ատանկ հաղարաւոր կենդանիները բոլոր կնամբերնուն մէջ մարդու քիչ մտիկցած բլալով՝ կէս մը վայրենի մեացած են ու. չեն թողար որ մարդ իրենց ձեռք դպցնէ ու. գեղ դնէ, ասկից զատ՝ պնչաւոր բարձրութիւն կենդանիները մէկիկ մէկիկ ձեռքով դարմանելը ճամբու. վրայ բաւական ժամանակ չ՚ելլար։ Հայոց փորձառութիւնը աս ամէն դիւաններուն ու. աշխատութիւններուն դէմ գիւրին եւ ապրու դեղ մը գտաւ, այս ինքն ատատ. կամ իրիկուն եղջիւրը իրենց հանդիստը տեղը չհասած՝ ջարբներուն (ջուր խմելու ատեններուն) ու. կանց քիւրուերնին հոնար դրուած գերաններուն ու. յեղերուն ջորս կողմն հանձր չնարած կիր (ՎԻՇԷ) կը տարած են, ու. հիւրուն մտիկցած ատենը մարելու. կը սկսին, որն որ սեռակ մը մարտ (պաշտ) կը դառնայ։ Ցարտուն եղերը մինչեւ որ մէկիկ մէկիկ ջուր խմեն նէ, կը սարիպուին քաւորդ ժամ մը աւելի նոյն զրիչ մարտին վրայ կենալ, որով կիրը կենդանիներուն կճղակին վրայ կը քարի, եւ ուսէցեալուն հիւանդ հիւիմին մէջը մնելով՝ գանիկի կ՚ապրի ու. կը ցնչէ։ ասիկա շատ անգամ կրկնելով՝ ախտը կատարեալապէս կը բժշկուի։ — Նրանպացիք ալ աս գիտը փորձուած, դիւրին, ազատ, եւ աժան կ՚անուանեն, ու Փոքր Հայոց գրեր կը կոչեն։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Ա՚ՐՅՈ ՊՕՂՈՍԻՆ ԼՈՒՐԸ

Արբոյոյ Պողոս երկրին տուն ու գիրախտ պատմագրութիւնքնուն կարգը մեզ, որոնց դրեմն բոլոր դրուածը դուս տարել կը հասնարէր։ Նէրսէսյեանը Արեւելքի վրայ ազէկ, ճիշդ ու ընդարձակ տեղեկութիւն չունեցած՝ Ասիայի թարգմանութիւններուն հարատատութիւնը, բարգմանեցան տ. արուեստներուն վրայ պատմագրութիւնները իրենց գաղափարներն շատ վեր դրնելով՝ կամ չափազանց կամ չենծուս կը սեպէին։ բայց երբ որ Ասիայոյց լեզուները սորվեցան, անոնց գրքերը կարդացին եւ. իրատ շատ ան. գամ համեմատութիւններ ընելով՝ ամէն բան ոչ բոլոր տեսան ու. գտնելին նէ, կարծիքնին փոխեցին, եւ. բառաջագոյն ուսուցչապատամ սեպած գրքերնին, ինչպէս են Հերոդոտոս, Արբոյոյ Պողոս եւ այլն, սկսան

* Թուրքերենէն թարգմանութիւն, Կիլիկիոյ մէջ, կանգնուելէն ետքը՝ միջին դարերու սուն, ինչպէս նաեւ հիմակ ալ Կիլիկիան Փոքր Հայաստան կը անուանի ա. ոչ ոչ։ Ա.

** Արբոյոյ Պողոս Ակ. ըսելու տեղ Սեբաստիա ըսեր է։

*** Ազգանունն ըսել կ՚ուզէ թէ Վենետիկցի Յունաց ծագէն Կիլիկիան ատենով թարգմանութիւն գրած ատենին՝ շատ յաջողութիւն ցուցեր են։ բայց հասատատուելնէն ու հանգչելնէն ետքը սկսեր են թիւրանալ ու անկոյզ ելլալ։ Ես բանս մեզի ալ ազգային պատմագիրներն ալ կ՚ամարեն։ որովհետեւ Եկեղեցական մնաս իրատ ամերիկայի Կիլիկիայի վրայ յարմարած ատենը՝ Հիմնական՝ անհոգ էր՝ կ՚ըսեն։

յարգել, եւ ունոյ մեկ քանի փոքր պատմութիւններուն աչք դրել։ Ասոնցմէ Մարկոս Պոլոյ մեղի երկու նիւանմամբ հետաքրքրական է. մէյ մը բան իր դարձեալ պատմելիւանք համար, մէյ մ՚ալ մեր ապրելու նոր տեսակ արուեստներուն եւ քաղաքակրթութեան վրայ առած ծանօթութիւններուն համար. վերջինը վերը գրած ենք, առաջինն ալ հոս կը դնենք։

Երբ որ տասներեքերորդ դարու մէջ Մաղուլները մեծագոյն բազմութեամբ Եւրոպայի վրայ յարձակեցան, ու ազգերուն կոյսերը իրենց տարաբախտ դարձութիւնը ինչպէս ոչ ու գոյս մէջ մնալով ու ամէն մէկը իր երկիրներուն հոգալով՝ կը մնային որ եթէ քիչ մը եւրոպացի ազգերն ալ կռիւ ընելու արուեստը գլուխ ունենան, ինչպէս շարունակ ամրոցներուն մէջ մնալ ու ամէն մէկը իր տունը հոգալ, դարձեալ Մաղուլներուն դիմաց դիմանալու չեն կրնար։ Ասոնց ամրոցներուն մէջ մնալ ու ամէն մէկը իր տունը հոգալ՝ ան ատենուան Սրբազան Քահանայապետ՝ ան սնարիկ, ապրելու բանակներուն մէջ կրօնաւորներ խառնել, որպէս զի Յիսուսի Քրիստոսի անուանքը դադնեալ ու յարգուին, որ մէյ դարձեալ յաւաչ գալէն, ու անոնց մեռնելու գործերն ու կենալու. կամ արդէն զի նուէր, ոնոնց գիտուորութիւնն խնայեն ու. դանոնք քրիստոնեական օգնական հաստատելի շարունակ։ Սակայն շատ կրօնաւորներ Ս. Քահանայապետին իրենց ուղարկած բլլալով՝ ճամբայ ելան, ու. ամէն կողմ շատ վաստակեցան ու մեծ կարողութիւն կրեցան։ Պարզապէս՝ Ս. Քահանայապետին իրենց ուղարկածներուն մէջ Մարկոս Պոլոյ ալ ապրեցաւ։ Մաղուլներուն դիմաց դիմանալու հոգալ։

Ս՚ասոնցմէ Աղուլներու իշխանութիւնը՝ Հարաւային ծովէն մինչեւ Կիսկոյ ծովերուն մինչեւ Սիբիրիոյ ստորոտները։ Կիսկոյ ծովուն հիւսիսային ծայրերուն մինչեւ Սիբիրիոյ ստորոտները։ Ասոնցմէ Աղուլներուն դիմաց դիմանալու հոգալ